

Obsah

Summary	13
Úvod	15
Obecná vývojová psychologie	19
Předmět a moderní principy vývojové psychologie	19
Interdisplinarita vývojové psychologie	20
Specializované obory vývojové psychologie	20
Aplikace vývojové psychologie	21
Témata vývojové psychologie	21
Principy současné vývojové psychologie	22
Základní pojmy z vývojové psychologie a zákonitosti vývoje	27
Procesy způsobující změny ve vývoji	28
Vývoj z časového hlediska	29
Vývojové úkoly a vývojové přechody	32
Psychický vývoj	34
Krizy	35
Typy krizí	37
Resilience	40
Maladaptace (maladjustace)	44
Rizikové faktory a vývojové výhody	44
Standardní vývojové modely	47
Nestandardní typy a poruchy vývoje	48
Nestandardní typy vývoje	48
Poruchy vývoje	50
Biologické a sociální determinační teorie týkající se psychického vývoje	53
Behaviorální genetika	55
Výzkumy v genetice	57
Epigenetika	58
Vývojová psychologie a evoluční teorie	60
Evoluční psychologie	64
Mechanismy a prostředí evolučních adaptací	68
Kritika evoluční psychologie	72

Z historie vývojové psychologie	75
Základní paradigmaty pohledu na dítě, jeho vývoj a výchovu	76
Pesimistický nativismus, „dítě je od narození špatné, společnost ho musí vychovat“	77
Optimistický nativismus, „dítě je od narození dobré, společnost ho kazí“	78
Empirismus, „dítě je čistý, nepopsaný list“	78
Behaviorální empirismus	79
Rané vědecké období	80
Interakční teorie	84
Psychoanalytická interakční teorie	84
Kulturní evoluce, genetická sociální psychologie a teorie sociálního učení	85
Vliv etologie na vývojovou psychologii	87
Ruská a sovětská vývojová psychologie	88
Vídeňská vývojová psychologie	89
Ženevská vývojová psychologie	89
Pařížská vývojová psychologie	90
Americká vývojová psychologie	90
Historie přístupů k sexualitě	94
Vývojová psychologie v Československu a České republice	95
České výzkumy z oblasti vývojové psychologie	99
Metodologie, kritické myšlení a etické otázky ve vývojové psychologii	103
Vývojové metodologické strategie (designy)	105
Podélná, longitudinální studie (<i>longitudinal method</i>)	105
Příčně sekční, průřezová metoda (<i>cross-sectional method</i>)	108
Příčně sekvenční, semilongitudinální metoda (<i>semilongitudinal, cross-sequential method</i>)	109
Často užívané typy výzkumů ve vývojové psychologii	110
Orientační studie/výzkum (<i>exploratory research</i>)	110
Případový kvalitativní výzkum, kazuistika (<i>case study</i>)	111
Přístupy užívané v rámci kvalitativního výzkumu	112
Korelační kvantitativní výzkum (<i>correlation research</i>)	113
Regresní modely	114
O chybách, podvodech a mýtech ve vývojové psychologii	115
Metodické strategie zkoumající vliv prostředí a genetiky	118
Přínos nových technologií pro výzkum	123
Etické aspekty výzkumu	125
Příklady neetických výzkumů ve vývojové psychologii	126
Jazyková deprivace (13. století)	126
Výzkum příčin koktání (<i>The Monster Study, 1939</i>)	126
Výzkumy na zvířatech	127
Kritika vývojové psychologie	127
Teorie psychického vývoje	131
Raný proces socializace člověka	131
Reflexivní neonatální imitace podle Andrewa Meltzoffa	132
Zrcadlové neurony podle Giacoma Rizzolattiho	134
Teorie intersubjektivit podle Colwyna Trevarthena	135
Primární intersubjektivita, protosociální chování	135
Sekundární intersubjektivita, sdílení pozornosti a sociální reference	139
Terciární intersubjektivita: uvědomování si sebe a duševních stavů druhých lidí	140
Teorie mysli Davida Premarce a Guye Woodruffa	142

Význam raného sociálního pouta, teorie Reného Spitze a Johna Bowlbyho	144
<i>René Spitz, emoční deprivace příčinou vzniku psychogenních poruch</i>	144
<i>James Robertson, důsledky mateřské separace při pobytu v nemocnici</i>	147
<i>John Bowlby, evoluční teorie vazby (teorie attachmentu) a mateřská deprivace</i>	147
Deprivace a privace, fyzický kontakt, výzkumy Harry Harlowa	151
<i>Imprinting u primátů</i>	153
<i>Výzkum dopadu sociální izolace</i>	153
<i>Rehabilitace opic po izolaci</i>	154
<i>Výzkum deprese</i>	154
<i>Výzkum separace od vrstevnické skupiny</i>	155
<i>Význam fyzického kontaktu</i>	155
<i>Taktilní komunikace</i>	157
<i>Objímání může i ublížit</i>	158
<i>Důsledky deprivace a privace</i>	159
<i>Příklady extrémních forem privace</i>	161
<i>Biologický dopad privace</i>	164
<i>Poruchy sociálních vztahů vznikající v dětství</i>	164
Teorie bondingu	167
Připoutání matky k dítěti, teorie Mary Ainsworthové	170
<i>Typ A: úzkostně vyhýbavý typ nejistého připoutání (zhruba u 10-20 % dětí)</i>	171
<i>Typ B: bezpečně připoutaný typ (zhruba u 65-70 % dětí)</i>	171
<i>Typ C: úzkostně vzdorující, rezistentní typ nejistého připoutání (zhruba u 10-20 % dětí)</i>	172
<i>Typ D: nejistý – dezorganizovaný/dezorientovaný, atypický (zhruba u 10-15 % dětí)</i>	172
<i>Interkulturní rozdíly</i>	173
<i>Typ připoutání jako prognostický faktor</i>	173
<i>Podíl rodičů na typu připoutání dítěte</i>	174
Psychoanalytická vývojová teorie procesu separace a individuace Margaret Mahlerové	176
Vývojová teorie spontánní reciproční interakce dítěte s rodičem Daniela Sterna	179
Činitelé socializace	181
Bronfenbrennerova teorie ekologických systémů	182
Sociokulturní teorie vývoje Lva Semjonoviče Vygotského	184
Vliv rodičovských faktorů na vývoj člověka	186
<i>Styly rodičovské výchovy</i>	188
<i>Vliv sexuální orientace rodičů na vývoj dítěte</i>	192
Vliv sourozeneckých faktorů na vývoj člověka	194
Vliv vrstevnických faktorů na vývoj člověka	197
Vliv institucionální výchovy a vzdělávání na vývoj člověka	199
<i>Vliv institucionální péče (jeslí) na děti do 3 let</i>	199
<i>Vliv mateřské školy na vývoj dítěte</i>	201
<i>Vliv školy na vývoj dítěte</i>	202
Sociálně-kognitivní teorie Alberta Bandury	204
<i>Zvyšuje sledování agresivních scén ve filmech a hraní počítačových her s agresivní tematikou agresivitu?</i>	208
Amselova teorie frustrace	210
Symbolický interakcionismus, efekt očekávání Roberta Rosenthala a teorie nálepkování Howarda Beckera	211
Morální vývoj	212
Morální vývoj u dítěte	213
Teorie morálního vývoje	214
<i>Kognitivistické pojetí mravního vývoje Jeana Piageta</i>	214
<i>Teorie morálního vývoje Lawrence Kohlberga</i>	216

<i>Vývoj ega v kontextu seberegulace podle Jane Loevingerové</i>	218
<i>Teorie péče podle Carol Gilliganové</i>	221
<i>Teorie sociální perspektivy podle Roberta Selmana</i>	222
Vývoj řeči a komunikace	224
Vývoj řeči podle organizačních rovin jazyka	224
<i>Fonematicko-fonologická rovina řeči</i>	224
<i>Předřečová produkce</i>	225
<i>Vývoj prozodie</i>	225
<i>Vývoj mateřského jazyka</i>	226
<i>Vývoj výslovnosti</i>	227
<i>Morfologická (tvaroslovná) rovina</i>	228
<i>Syntaktická rovina (rovina skladby slov)</i>	228
<i>Lexikální rovina (rovina týkající se slovní zásoby)</i>	229
<i>Sémantická (významová) rovina</i>	231
<i>Pragmatická rovina (rovina sociální komunikace)</i>	232
<i>Vývoj gestiky</i>	232
Teorie vývoje řeči	233
<i>Řeč jako důsledek sociálních a kulturních vlivů podle Lva Semjonoviče Vygotského</i>	234
<i>Verbální učení a chování, behaviorální přístup Burrhuse Frederica Skinnera</i>	235
<i>Vrozený modul řeči, nativistický přístup Noama Chomského</i>	236
<i>Systemická funkční lingvistika Michaela Hallidaye</i>	239
<i>Teorie statistického učení Jenny Saffranové</i>	239
<i>Teorie jazykového neurálního závazku a jazykového magnetu Patricie Kuhlové</i>	240
Kritická perioda ve vývoji řeči	241
Sociální a biologické vlivy na osvojení jazyka	242
Vícejazyčnost	243
<i>Bilingvismus</i>	243
<i>Osvojení cizího jazyka</i>	244
Vývoj myšlení, teorie kognitivního vývoje	245
Vliv dědičnosti a vliv prostředí na kognitivní funkce	246
Vliv gramotnosti na vývoj člověka, výzkumy Alexandera Luriji	249
Teorie vrozených kognitivních predispozic	252
Teorie kognitivního vývoje Jeana Piageta	254
<i>Intelligence jako forma adaptace</i>	255
<i>Stadia kognitivního vývoje podle Piageta</i>	256
<i>Piagetovy testovací techniky a jejich pozdější nejznámější úpravy</i>	259
<i>Zhodnocení Piagetovy teorie</i>	263
Teorie kognitivního vývoje podle způsobu reprezentací informací Jérôma Brunera	264
Vývoj osobnosti	267
Vztah normality a patologie ve vývoji osobnosti	270
Změny osobnosti ve stáří	271
Vývoj temperamentu	272
<i>Vliv prostředí na temperament</i>	274
Vývojová psychoanalytická teorie psychosexuálního vývoje osobnosti Sigmunda Freuda	275
<i>Freudova stadia psychosexuálního vývoje (Freud, 1905/1958)</i>	275
<i>Freudův vývoj osobnosti</i>	279
Teorie individuace Carla Gustava Junga	280
Teorie psychosociálního vývoje osobnosti Erika Eriksona	281
Vývoj sebeuvědomování a sebepojetí, úrovně identity Jamese Marcii	286
<i>Vývoj uvědomění si vlastní osoby a své identity</i>	286

<i>Vývoj identity v předškolním věku</i>	289
<i>Vývoj identity ve školním věku</i>	290
<i>Vývoj identity v adolescenci a dospělosti</i>	291
<i>Vývoj sebeúcty</i>	293
Vývojové formy osobnosti podle Rolla Maye	293
Seberealizace podle Abrahama Maslowa	294
Rozdíly ve vývoji mezi pohlavími	297
Biologické vlivy na vývoj pohlaví	298
Vývoj psychického pohlaví (pohlavní, genderové identity)	299
Vývoj genderových rolí	300
Sociální vlivy na vývoj genderu, genderová socializace	302
Periodizace vývoje, popis charakteristik dílčích období	307
Početí	313
Existuje rozdíl ve vývoji dětí počatých přirozeně a uměle?	315
Etické otázky týkající se početí	315
Prenatální vývoj	317
Etapy prenatálního vývoje podle embryonálního věku	318
Etické otázky v období prenatálního vývoje	323
Vrozené vývojové vady	324
Teratogenní vlivy prostředí v těhotenství na vývoj dítěte	327
Terapie vycházející z prenatálních a porodních zážitků	331
Prenatální stimulace	332
Porod	333
Průběh porodu	338
Humanizace porodnictví	340
Novorozenec	342
Rizikový novorozenec	348
<i>Přenášený novorozenec</i>	349
<i>Nedonošený novorozenec</i>	349
<i>Fyziologický vývoj nedonošených dětí</i>	354
Vývoj kojence (1–12 měsíců)	356
Vývoj batolete (1–3 roky)	367
Vývoj předškolního dítěte (3–6 let)	381
Konec předškolního období, školní zralost	396
Školní zralost dílčích vývojových oblastí jako prognostický faktor	401
Mladší školní věk (období středního dětství, 6–12 let)	402
Adolescence (období pozdního dětství, 12/13–19 let)	414
Směrování k autonomii, proměna vztahu k rodičům a dosavadním autoritám	416
Formující se identita a význam vrstevnického kolektivu	419
Fyzické změny a tělové schéma	424
První navazování partnerských vztahů	426
Vyspělejší myšlení	427
Vývoj morálního myšlení	428
Intenzivní emotivita, emoční labilita, snížená sebekontrola a zvýšená náchylnost k rizikovému chování a psychopatologickým procesům	430
Začátek dospělosti	433
Nezralá dospělost	435
Vynořující se dospělost, přechod od dospívání k dospělosti	437

Krise rané dospělosti (tzv. krize 20letých, čtvrtživotní krize), 17–26 let	438
Mladá dospělost (20–35 let)	440
Krise třicátníků (krize Kristových let), 28–35 let	443
Střední dospělost (35–50 let)	445
Střední dospělost jako vrcholné životní období	447
Krise středního věku	448
<i>Perspektivy, z jakých je nahlíženo na krizi středního věku</i>	450
Pozdní dospělost (50–70 let)	452
Fyzické projevy stárnutí	454
<i>Menopauzální syndrom</i>	457
<i>Androgenní nedostatečnost stárnoucích mužů</i>	458
Vývojové úkoly přechodu pozdní dospělosti do stáří	459
<i>Snížení výkonnosti, utlumení nebo ukončení pracovních aktivit</i>	459
<i>Chápání smyslu života v jeho celistvosti, duchovní aktivita</i>	459
<i>Silnější konfrontace s vlastní smrtí</i>	460
<i>Změna životního stylu a nalezení smysluplné náplně života</i>	460
Stáří a dlouhověkost (70 let +)	462
Biologický podklad stárnutí	464
Adaptační teorie stárnutí	466
Stereotypní postoje ke stáří, ageismus	467
Negativní důsledky stáří	468
Odchod do důchodu	470
Úspěšné stárnutí	471
Faktory podílející se na dlouhověkosti	472
Umírání a smrt	475
Umírání	477
Strach ze smrti z vývojového hlediska	482
Jak se vyrovnáváme se smrtí: pohřební rituály	485
Jak se vyrovnáváme se smrtí a strachem z ní: humor	487
Smrt v životě dětí	489
Smrt v životě dospívajících	492
Smrt v životě dospělých	493
Smrt ve stáří	495
Doslov	505
Použitá literatura	507
Zdroje obrázků	557
Jmenný rejstřík	559
Rejstřík věcný	563